

Motion

1983/84:1173

Thorbjörn Fälldin m. fl.
Utrikes- och biståndspolitiken

Inledning

Nöden i världen blir alltmera dramatisk. Redan saknar en stor del av mänskligheten de grundläggande förutsättningarna för ett mänskligt liv. Brist på mat, vatten och bränsle leder till undernäring, hungersnöd, sjukdom och hög barnadödlighet. Även om hälso- och sjukvård och hygien gjort stora framsteg också i de fattiga länderna, hänger nöden som ett hot över en ökande del av mänskligheten. Jordens förmåga att försörja sina människor utarmas, samtidigt som befolkningen fortsätter att öka. Fattigvärldens människor strömmar till storstäder, lockade av utsikten till ett bättre liv, som emellertid bara kan erbjudas ett fåtal. Den urbaniserade människan förlorar den kunskap om naturen som klarat gångna generationers människor genom nödår. Skillnaden mellan rika och fattiga ökar inom u-länderna, vilket leder till politisk oro och försämrade förutsättningar för utveckling.

Centern står fast vid Sveriges förpliktelse att lämna en procent av BNI som bistånd till de fattiga folken. För att nå denna nivå räknar vi med ett med 430 milj. kr. förhöjt anslag, vilket totalt blir 7 176 milj. kr.

Sveriges åtagande att lämna minst 1 % av sin bruttonationalinkomst BNI som u-landsbistånd är en förpliktelse inför världens fattiga och nödlidande. Denna förpliktelse är samtidigt en grund för Sveriges utrikespolitiska trovärdighet. Åtagandet kan därför enligt centerns mening inte bli föremål för den nedskärning som regeringen föreslår och som för Sveriges ekonomi är nödvändig på andra områden. Vi vidhåller därför att biståndet även för budgetåret 1984/85 skall motsvara 1 % av BNI. Den ökande världsnöden och medvetandet om att högsta krav måste ställas även på användningen av dessa medel, måste enligt centerns mening leda till en total översyn av det svenska biståndet. Därför föreslår vi, att en parlamentarisk utredning tillsätts. Den bör få till uppgift att utarbeta förslag till hur svenskt bistånd med bevarad enprocentsnivå bör användas och inriktas för att säkrast bidra till att lindra nöden och möta de fattigaste människornas grundläggande behov och för att långsiktigt motverka och häva förstöringen av jord och miljö.

I väntan på resultatet av en sådan utredning föreslår centern inga genomgripande förändringar i förhållande till regeringens framlagda biståndsbudget. De medel som disponeras vid ett fasthållande vid enprocentsmålet, bör enligt vår mening bl. a. användas till att fullfölja den av föregående regering inledda satsningen på miljö, markvård och energi.

Världsnöden och hotet mot mänskligt liv på jorden, det centrala området för svenskt bistånd

Skogsskövling, torka och jordförstöring hotar grunden för mänskligt liv över allt större områden. Vattenkällor sinar, grödan förtvinar och djur dör. Människor tvingas lämna sina hem, men har ingenstans att ta vägen.

Det finns risk för att en tredjedel av jordens nu odlade områden görs ofruktbar under tiden fram till början av nästa århundrade. Stora arealer förstörs eller utarmas genom erosion, försaltning, förslitning eller ökenutbredning. Ny mark finns knappast att tillgå. Världen har redan tagit i bruk det mesta av den jord som lämpar sig för odling och betesgång. Skogarna har i de fattiga länderna på de flesta håll försvunnit som betes- och odlingsreserv. Det som finns kvar exploateras i en takt, som hotar balansen i klimat och kanske syreförsörjning.

Samtidigt växer jordens befolkning med f. n. omkring 90 miljoner om året och närmar sig 5 miljarder. För 50 år sedan hade den just nått 2 miljarder. När det nya årtusendet går in, torde vi vara 6 miljarder.

Människorna strömmar också från landsbygd och byar till storstäder. I den fattiga världen bor tre människor av tio i storstadsområden. De flesta i slum. Man räknar med att det vid sekelskiftet är sex av tio. På dessa få år skulle världen få uppemot 2 miljarder nya storstadsbor. Ingen förstår hur de skall försörjas med mat, rent vatten och enklaste hygien.

Bistånd för de mest angelägna behoven

Det är i medvetande om att krisen kommer allt närmare, som centern föreslår en utredning om en ny orientering av det svenska biståndet. Våra resurser och andras måste förenas i en kraft för att möta mänsklighetens mest angelägna behov. Det kräver en massiv och gemensam insats med andra länder. Det finns inte tid att splittra våra resurser på det som för framtiden är mindre viktigt eller är till sina effekter tveksamt eller rent av negativt om vi vill åstadkomma en rättvisare värld.

Sedan enprocentsmålet uppnåddes i mitten av 1970-talet, har bistandsdebatten mest rört detaljer, såsom belopp i landramarna. Dessa kan ha varit viktiga i vår inrikespolitiska debatt. Principerna för vårt bistånd har det inte avsett att påverka. Från centern har vi under flera år tryckt på behovet av en nyorientering av biståndet. Genom en ökande betoning av landsbygdsutveckling, miljö- och markvård och byskogsbruk har biståndet också börjat vändas i rätt riktning. Den socialdemokratiska regeringen har emellertid fallit tillbaka i gamla spår genom att bl. a. stryka anslaget till miljö, markvård och energi. Det är som om man inte insåg världens tillstånd.

För att öka effektiviteten i det svenska biståndet måste vi definiera världens behov. Vi måste också bedöma, inom vilka av dessa behovsområden just svenskt bistånd skulle komma bäst till pass och söka samla resurserna dit.

Ämnesinriktat i stället för landinriktat bistånd

Under ett visst skede av biståndets historia var valet av länder det intressanta. Ett lands regering förstod bäst landets behov, menade man. Om man hade förtroende för regeringen i ett land, borde det vara avgörande för hur vårt bistånd skulle användas. Detta skapade också ett beroendeförhållande mellan länderna.

Det bilaterala, länderinriktade biståndet går till ett tjugotal länder, av vilka Tanzania och Vietnam får mest. På regeringens förslag fastställer riksdagen landramar för länderna. Med ett fåtal undantag gäller, att man aldrig sänker en landram men väl kan höja dem. Eftersom man aldrig talar om en bortre tidsgräns för biståndet, betraktar länderna detta som en tillgång de alltid har att räkna med. Vi har i det längsta utgått ifrån att ländernas regeringar själva bäst förstått landets bästa och gav det bistånd de ville ha. Då detta alltför uppenbart lett in oss på svårmotiverade biståndssatsningar, förutsätter vi i dag en dialog mellan mottagarlandet och oss. Vi har emellertid föga styrka i dialogen, eftersom landramens storlek är given och inte ingår som en del av förhandlingen. Regeringarna vet ju, att pengarna ändå är deras.

En gång trodde vi i Sverige att vi med vårt bistånd skulle hjälpa våra samarbetsländer att snabbt utvecklas efter vår förebild. Nu finner vi att en storskalig satsning med modern teknik i ett för det oförberett land i bästa fall blir en modern ö utan vidare utvecklingseffekt. Ännu oftare skapar den fler problem än den löser. Landets knappa ekonomiska och personella resurser koncentreras till projektet. De stora människomassorna på landsbygden har inte bara lämnats utanför. De har ofta fått bekosta den moderna sektorn genom låga löner och genom låga priser på sina produkter. De har fått sin traditionella livsföring förstörd utan att få något annat i stället.

Från centern har vi efterlyst ett tidsbestämt landsamarbete. Det naturliga vore, att man först avtalade om projekt och program och därefter beräknade hur stor landram det kräver för resp. år. Biståndet måste bli ämnesinriktat i stället för landinriktat.

Centern har också efterlyst mera av samarbete kring globala och regionala utvecklingsproblem och en ökning av biståndet genom FN-organ och andra multilaterala organisationer. På det sättet kan vi stimulera länder till samarbete. Världens allvarligaste problem kan man inte lösa bilateralt. Ytterst är också världsnöden hela det internationella samfundets ansvar.

Vårt bistånd kommer ur svensk produktion

Bistånd innebär att vi avstår från att konsumera allt det vi producerar och i stället lämnar det till dem som bättre behöver. Att vi formulerar vårt bistånd i valuta, som kan användas för inköp även i andra länder, ändrar inte på det. För vårt engagemang och för vår biståndsvilja vore det emellertid säkert värdefullt om så mycket som möjligt av vårt bistånd vore just svenska varor

och tjänster, anpassade efter de fattigaste människornas behov. För att Sverige i längden skall kunna ge väsentliga bidrag till att möta dessa behov, måste samarbetet mellan biståndsorgan, forskning och näringsliv utvecklas så, att svenskt kunnande och svensk produktion delvis anpassas efter den fattiga världens verkliga behov och direkt ställes i dess tjänst.

Den globala livsmedelsförsörjningen sviktar på en rad områden. Allt fler människor drabbas av hunger. De stora klyftorna mellan tredje världens länder och de industrialiserade länderna vidgas och vidgas gör också näringsklyftan. Den ojämna befolknings- och resursfördelningen ligger bakom den stora hungerklyftan bakom den rika och den fattiga världen. Framför allt rör det sig om brist på näringsrik mat och då särskilt protein. Livsmedel som i huvudsak består av energikalorier kan vara billigare och lättare att få fram än produkter som är näringsriktigt sammansatta. FAO, FN:s jordbruks- och livsmedelsorgan uppskattar att 500 miljoner människor är hungerdrabbade, men bortemot två tredjedelar av världens befolkning lider av näringsbrist.

Genom årtusenden har människan livnärt sig av en mångfald grödor. I takt med jordbrukets specialisering har den genetiska variationen krympt drastiskt. Ett trettiotal grödor dominerar i dag. Vete, majs, ris och potatis är de fyra stora och svarar tillsammans för en större andel av den globala livsmedelsproduktionen än alla andra grödor tillsammans. Animalieproduktionen i i-världen och tredje världen skiljer sig kraftigt åt. Det som i tredje världens länder är mat, används till djurfoder i i-länderna. När det är ont om mat i u-länderna är det i regel också brist på foder. Men världshushållets största förluster är spillet från produktionen. I tredje världen slösas på grund av brist på resurser, medan i i-världen slösas på grund av vällevnad.

Vi måste arbeta mot ett folkhälsomål. Tillräcklig tillgång på näringsriktig föda är ett av baskraven för detta.

Hur skall orättvisan i livsmedelsfördelningen kunna rättas till? Vi måste komma åt de grundläggande miljöproblemen så att jorden kan brukas på ett uthålligt sätt. Vi måste hjälpa till att utveckla ett lokalt jordbruk för landets egen produktion. Allt fler biståndsprogram måste inriktas på att öka landets egen förmåga att klara sin livsmedelsförsörjning.

Samtidigt som vi inriktar vårt bistånd mot dessa mål, kan vi inte blunda för det akuta behovet av hjälp med att stilla hungern. Centern anser därför att vi bör undersöka på vilka sätt vi bättre kan utnyttja kapaciteten i svenskt jordbruk till att producera livsmedelsbistånd. Den i motionen föreslagna utredningen om biståndets inriktning och användning bör därför utreda hur svenskt jordbruk kan utnyttjas för att tillfredsställa tredje världens behov.

En del av det svenska biståndet går i dag ut som s. k. importstöd. En del av detta är bundet till upphandling i Sverige. Det har ansetts vara särskilt värdefullt för våra samarbetsländer med det icke bundna importstödet. De har normal brist på valuta och har kunnat använda dessa svenska medel till fritt inköp av angelägna importvaror. För en svensk opinion kan det

emellertid synas felaktigt, att sådant fritt importstöd användes för import från länder, som själva helt binder sitt bistånd till köp i det egna landet. Normalt kan det vara så, att den större marknad man vänder sig till med fria medel leder till lägre priser och bättre kvalitet. Det saknas emellertid inte exempel på att anbud gått svenska företag förbi av formella anbudsskäl, trots att vi vetat att den svenska produkten varit lämpligare och i längden billigare. Detta är ju dubbelt olyckligt, när det samtidigt kan leda till att marknaden i landet öppnas för den antagne leverantörens andra produkter. Men detta innebär också en utmaning för svenska företag att utveckla u-landsanpassade produkter.

Mot denna bakgrund bör den föreslagna utredningen också överväga, hur den svenska resursbasen av ekonomiska medel, produkter och kunnande skall kunna utvecklas inom de områden, där svenskt bistånd är särskilt angeläget och lämpligt. Det torde då också vara naturligt att utgå ifrån att en viss avsättning av sådana behovsanpassade varor och tjänster garanteras inom biståndets ram. Regeringen måste dock kunna göra undantag från regeln att importstöd skall användas för inköp av svenska varor. Detta om lämpliga produkter till rimligt pris inte går att finna i landet.

Vi bör också pröva på vilket sätt vi kan samarbeta med andra länder, t. ex. de nordiska, för att få en större resursbas för våra insatser. Det fina nordiska samarbete som vi har mellan länderna är i sig en tillgång och ett föredöme i internationella sammanhang.

Mot denna bakgrund föreslår vi att en parlamentarisk utredning tillsätts för att utarbeta förslag till hur svenskt bistånd med bevarad enprocentsnivå bör användas och inriktas. Utredningen måste få direktiven:

- att definiera de fattigaste människornas mest grundläggande behov,*
- att gå igenom, inom vilka av de grundläggande problemområden Sverige har störst förutsättningar att göra en insats,*
- att finna formerna för hur vårt bistånd bäst skall kunna styras in på dessa områden och*

att föreslå åtgärder för att anpassa delar av vårt lands jordbruk, industri och forskning, för kampen mot nöden och för världens överlevnad. Så kan det svenska folket och de resurser vi byggt upp direkt sättas in och inte bara våra pengar.

Miljö, markvård och energi

Redan i förra årets budgetproposition förde regeringen in det särskilda anslaget för miljö, markvård och energi under särskilda program. Denna inordning kan centern acceptera. Att, som regeringen gör, låta själva satsningen på dessa mänsklighetens ödesfrågor ebba ut, kan emellertid inte försvaras. Centern föreslår därför en höjning av anslaget till särskilda program med 200 milj. kr. till 355 milj. kr. för en fortsatt utveckling av de svenska insatserna för miljö, markvård och energi.

Katastrofbistånd

Även om regeringen föreslår en viss uppräknig av katastrofanslaget i förhållande till förra årets låga anslag, synes oss ambitionen vara för svag i förhållande till de rapporter om nöd och katastrofer, som ständigt når oss. Vi föreslår därför en höjning av anslaget med 180 milj. kr. till 448,8 milj. kr. Vi vill också som föregående år vända oss emot att regeringen fortfarande betraktar katastrofanslaget som en restpost att användas till varjehanda. Katastrofanslaget måste få vara vad namnet säger. Regering och biståndsorgan måste också aktivt se till att anslaget kommer till bästa användning för att lindra följderna för katastrofernas offer. Eftersom vi räknar med att den föreslagna utredningen också behandlar förutsättningarna för våra katastrofinsatser, avstår vi emellertid i år från annat yrkande än det som gäller beloppets storlek.

Enskilda organisationer

Det är allmänt omvittnat att de enskilda organisationernas biståndsarbete är av särskilt hög kvalitet. Det leder också till en förståelse mellan givare och mottagare som inget annat bistånd. Det har också visat sig skapa fler arbetstillfällen lokalt. Regeringens höjning av anslaget kan synas stor, men det är tydligt, att de flesta organisationer nu nått en så god erfarenhet att det finns utrymme för en verksamhet av större omfattning. Det bör dock understrykas, att dessa organisationers biståndsarbete måste förbli en del av det ideella arbete, som är deras grund. Vi föreslår att anslaget till bistånd genom enskilda organisationer i förhållande till regeringens förslag höjs med 50 milj. kr. till 300 milj. kr.

Vietnam

Eftersom vi föreslår en utredning om det framtida biståndets användning och inriktning, avstår vi från att föreslå andra rambelopp för samarbetsländerna än de regeringen föreslår. Dock föreslår vi en sänkning för Vietnam. Orsaken till att biståndsramen ligger så högt för Vietnam är att höga anslag tidigare behövdes, för att vi skulle kunna fullfölja våra åtaganden beträffande pappersindustriprojektet och de två sjukhusen. Sedan dessa blivit färdiga och endast ett stöd till driften återstår, finns det inte anledning att ligga kvar på så hög nivå. Vi föreslår därför att biståndet till Vietnam för 1984/85 begränsas till 300 milj. kr. Därigenom frigjorda 65 milj. kr. föreslår vi överförda till anslaget för regionala insatser.

Regionala insatser

Enligt centerns mening bör även det bilaterala biståndet sättas in i större sammanhang. När man stödjer ett land i en naturligt sammanhängande region kan man inte bortse från behov och förutsättningar hos regionens andra länder. Som vi tidigare framhållit, är det önskvärt med ökade insatser för att lösa problem genom globalt och regionalt samarbete. För större områden gemensamma problem kan man inte komma åt genom bilaterala insatser.

Biståndet under rubriken Regionala insatser kommer nästan uteslutande till användning i södra Afrika. Vi menar, att anslaget successivt bör kunna höjas för att stödja ett regionalt samarbete även i andra delar av världen. Föregående år erinrade vi särskilt om behovet av regionalt samarbete mellan de många små staterna i Centralamerika. Ett annat sådant område är Vietnams grannskap i Indokina. Det utgår redan ett visst bidrag till den s. k. Mekongkommitténs arbete. Mekong-området är en naturlig region för samarbete. Detta samarbete bör avsevärt kunna utökas, när Vietnam avvecklar sin ockupation av Kampuchea.

Vi föreslår mot denna bakgrund att anslaget Regionala insatser i förhållande till regeringens förslag ökas med 65 milj. kr. till 185 milj. kr. Det svarar mot det belopp som frigörs om biståndsramen för Vietnam sänks enligt vårt förslag.

Den svenska opinionen och kunskapen om u-länderna

Det svenska folket har visat en stark beredvillighet att lindra nöd i världen, där den blivit uppenbar. I den andan har också det svenska folket samlats kring det svenska u-landsbiståndet. Ibland möter emellertid biståndet kritik. Denna kan vara berättigad när den riktar sig emot ett felaktigt val av insats eller emot vad man uppfattar som stöd till en tvivelaktig regim. Om det svenska folket får en riktig kunskap om världsnöden och om våra möjligheter att göra en betydande insats, då kommer man att helhjärtat stödja biståndstanken som sådan. Den föreslagna utredningen bör därför ägna förhållandet mellan biståndet och den allmänna opinionen en särskild uppmärksamhet. När biståndsorganisationen byggdes upp i sin nuvarande form, var man medveten om att biståndet förutsatte en däremot svarande opinion. Avsevärda medel är därför anslagna för information dels genom SIDA självt, dels genom folkrörelserna.

Sannolikt har för mycket av denna information kommit att uppfattas som propaganda för bistånd och för litet som saklig information om u-ländernas förhållanden. Gränsen mellan det ena och det andra har inte heller alltid varit så lätt att dra, vare sig för författare eller läsare. En debatt måste naturligtvis bygga på åsikter och ståndpunkter. Dessa måste emellertid i sin tur ha en utgångspunkt i fakta. Det synes vara en brist på för allmänheten tillgänglig

litteratur av populärvetenskaplig karaktär kring u-landsproblemen och kring biståndets effekter. Utrikespolitiska institutet har lång tradition och högt anseende som saklig informatör i utrikespolitiska frågor. Vi föreslår därför att 1 milj. kr. av det av regeringen föreslagna bidraget till information för SIDA överförs till Anslaget för mellanfolkligt samarbete, nedrustningssträvanden och andra utrikespolitiska frågor för informationsinsatser vid Utrikespolitiska institutet.

I motion 1983/84:613 har vi begärt att 700 000 kr. ytterligare anvisas för information om fred och nedrustning. Med hänvisning till dessa två justeringar bör under utrikeshuvudtiteln anslaget F3 räknas upp med 1 700 000 kr.

Utrikesdepartementet. Ambassadkansli i Angola

Regeringen begär riksdagens bemyndigande att uppföra ett ambassadkansli i Angolas huvudstad Luanda. Kostnaden är preliminärt beräknad till 10 milj. kr., varav 3 milj. kr. under budgetåret 1984/85. Enligt vad vi erfarit är skälet svårigheten att hyra eller på andra sätt skaffa lokaler i Luanda. Enligt uppgift uppför man f. n. ett bostadshus för biståndspersonal för ca 25 milj. kr., bekostat med biståndsmedel.

Motivet för att ha en ambassad i Luanda är omfattningen av biståndet till landet. Från grannlandet Zaire har i besparingssyfte vår ambassadör kallats hem. Samtidigt är dock Angola ett av de mottagarländer där det f. n. är svårast att nå fram med ett meningsfullt bistånd. Även om vi är medvetna om de svårigheter under vilka personalen arbetar vid ambassad och biståndskontor i Luanda synes det oss inte tillrådligt att i detta läge uppföra nya kanslilokaler och därmed binda oss för framtiden. Beslutet bör anstå till dess man bättre kan överblicka vårt behov av långsiktig representation i Luanda.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

1. att riksdagen beslutar stå fast vid Sveriges åtaganden att lämna ett belopp motsvarande en procent av vår bruttonationalinkomst i u-landsbistånd och därmed anvisar ett belopp på 7 176 milj. kr.,
2. att riksdagen uttalar som sin mening att en parlamentarisk utredning bör tillsättas med uppgift att lämna förslag till användning och inriktning av det framtida svenska biståndet till de fattiga folken,
3. att riksdagen beslutar anslå 355 milj. kr. till Särskilda program, en höjning i förhållande till regeringens förslag med 200 milj. kr., för att särskilt möjliggöra en fortsatt utveckling av de svenska insatserna för miljö, markvård och energi,

4. att riksdagen beslutar anslå 440,8 milj. kr. som katastrofbistånd, en ökning med 180 milj. kr.,
5. att riksdagen beslutar anslå 300 milj. kr. till Enskilda organisationer, en ökning med 50 milj. kr.
6. att riksdagen beslutar fastställa landramen för Vietnam till 300 milj. kr., en minskning med 65 milj. kr.,
7. att riksdagen beslutar anslå 185 milj. kr. till Regionala program, en ökning med 65 milj. kr.,
8. att riksdagen för utrikespolitiska institutet anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 1 milj. kr. höjt anslag och till Bilaga 5 i budgetpropositionen anslaget F3 anvisar ett reservationsanslag om totalt 9 140 000 kr.,
9. att riksdagen avslår regeringens begäran om bemyndigande att uppföra ett ambassadkansli i Angolas huvudstad Luanda,
10. att riksdagen till *Inköp, uppförande och igångsättande av fastigheter för utrikesrepresentation* anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 3 milj. kr. sänkt reservationsanslag om 39 000 000 kr.

Stockholm den 23 januari 1984

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

KARIN SÖDER (c)

RUNE GUSTAVSSON (c)

TAGE SUNDKVIST (c)

BRITTA HAMMARBACKEN (c)

OLOF JOHANSSON (c)

GUNILLA ANDRÉ (c)

ANDERS DAHLGREN (c)